

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Галина Нудишук

м. Київ

Після початку повномасштабної агресії російської федерації проти України публічні бібліотеки, як ключові осередки соціальної комунікації громад, активізували всі свої ресурси для підтримки населення. Їхня діяльність набула нових форм: бібліотеки стали центрами морально-психологічної допомоги, джерелами перевіреної інформації, а також майданчиками для збереження національної пам'яті та культури. В умовах інформаційної війни вони відіграють важливу роль у протидії ворожій пропаганді та поширенні правди про події в Україні.

Одним із пріоритетних завдань обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ) є збереження та розвиток української культурної ідентичності. Це здійснюється шляхом популяризації рідної мови та літератури, а також проведення заходів, що сприяють національній єдності, особливо в умовах воєнного стану. В умовах війни бібліотеки в Україні стали не лише центрами доступу до інформації, а й важливими соціальними та волонтерськими осередками. Бібліотечна спільнота країни об'єдналася задля допомоги державі, військовим та місцевим громадам. Бібліотечні працівники активно долучилися до волонтерського руху, документували злочини окупантів на захоплених територіях, організовували заходи для підтримки культурної ідентичності, проводили благодійні ініціативи на підтримку армії (збирали кошти на дрони, плели маскувальні сітки, виробляли окопні свічки тощо). Водночас у приміщеннях бібліотек було організовано пункти збору книг для військових підрозділів.

Бібліотки активно формують патріотичні цінності, популяризують національну історію та культуру, а також протидіють дезінформації. Особливу увагу бібліотеки приділяють темам, що є критично важливими під час інформаційного спротиву: незалежність, державність, європейське майбутнє України та протидія ідеології рашизму. В умовах війни вони стали платформами для просвітницьких акцій, виставок, лекцій та культурних заходів, які підтримують моральний дух громадян і зміцнюють національну єдність.

Аналіз діяльності ОУНБ в умовах повномасштабного вторгнення засвідчив широкий спектр ініціатив, реалізованих бібліотеками в територіальних громадах. Зокрема Запорізька

ОУНБ системно реалізує ініціативи для підтримки національної ідентичності та патріотичних настроїв у громаді. Наприклад, арт-зустріч «Чекати, як дихати», проведена у березні 2024 року, присвячена українським військовослужбовцям, які перебувають у полоні, а також спрямована на підтримку їх родин. Захід допоміг відвідувачам поспілкуватися з митцями та знайти внутрішню стійкість у складних умовах війни, тим самим підкріплюючи культурний фронт [6]. Львівська ОУНБ активно працює над збереженням історичної пам'яті та підтримкою національної ідентичності, особливо в умовах російської агресії. Через культурні та освітні заходи бібліотека сприяє розвитку української національної свідомості та формує патріотичні настрої серед населення. Так, у серпні 2025 року ЛОУНБ організувала документальну експозицію «Бібліотеки Херсонщини: злочини росії проти культури України», метою якої було привернення уваги громадськості до масштабних культурних втрат, спричинених війною та наголосити на важливій ролі бібліотек як центрів збереження історичної пам'яті [8].

Незважаючи на те, що Харківщина з перших днів війни перебувала під обстрілами, Харківська обласна універсальна наукова бібліотека [15] не припинила роботу та продовжує відігравати провідну роль у забезпеченні інформаційного спротиву агресору. Установа реалізує низку ініціатив, спрямованих на підтримку національної ідентичності та морального духу харків'ян. Окремої уваги заслуговує інтерактивний плакат «Почесні захисники незламного Харкова» (2024), який надає інформацію про почесних громадян – військових, які втримали місто та продовжують боронити його, здійснивши вагомий внесок у захист суверенітету і територіальної цілісності України. Проєкт увіковічнює подвиги оборонців міста, розповідаючи про місцевих героїв, що борються за свободу й незалежність України. Завдяки таким ініціативам Харківська ОУНБ утвердилася як важливий культурний центр, що сприяє єдності народу, збереженню історичної правди та зміцненню духу громади.

Колектив Херсонської ОУНБ імені Олеся Гончара [16] зіткнувся з особливими викликами під час окупації та подальшої деокупації Херсонщини. Бібліотекарі докладали значних зусиль для збереження цінних фондів, відновлення будівель після руйнувань та протидії російській пропаганді. Після звільнення Херсону бібліотека розгорнула активну діяльність, спрямовану на популяризацію національної історії, культури та сучасних викликів, пов'язаних із війною. В межах цих ініціатив проводяться лекції, вікторини, виставки та інші культурно-просвітницькі заходи, що зміцнюють патріотичний дух громади. Приклади патріотичних заходів Херсонської ОУНБ імені Олеся Гончара включають вечори пам'яті, квести та літературні читання, присвячені героям війни, як-от: патріотична година «Незламні кіборги Херсонщини» та вечір пам'яті «Кіборги: вистояли – не вистояв бетон» (2024). Подібні події допомагають формувати стійкість суспільства та зберігати історичну пам'ять [16].

Із початком широкомасштабної агресії Російської Федерації у 2022 році бібліотечна система Миколаївської області оперативно пристосувалась до нових умов. Заклади стали майданчиками для збереження важливих свідчень про війну, поширення достовірної інформації та моральної підтримки населення. У Миколаївській ОУНБ [9], відповідно до щорічного плану діяльності, працівники відділу обслуговування зосередили свою увагу на ініціативах, покликаних підтримати моральний стан громади. Серед таких заходів варто відзначити патріотичні виставки, інформаційно-просвітницькі години та тематичні презентації, присвячені героїзму українських військових, їхній участі у звільненні територій та боротьбі за незалежність. Зокрема, бібліотека організувала серію заходів патріотичного спрямування, таких як: «День пам'яті захисників України», а також долучилася до відзначення ключових для національної ідентичності дат: Дня захисників і захисниць України, Дня гідності та свободи. Бібліотека реалізує виставки та культурні події, що сприяють підвищенню патріотичної свідомості громадян, а також ініціативи на підтримку постраждалих регіонів [9].

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових [19] активно долучається до інформаційного спротиву, проводячи заходи, покликані зміцнювати патріотизм, боротися з фейками та зберігати історичну правду. Серед таких ініціатив – книжкові виставки та тематичні події, присвячені ключовим моментам боротьби українського народу, наприклад, до Дня Героїв Небесної Сотні чи Дня захисників і захисниць України. У Сумській ОУНБ [13] одним із пріоритетів роботи в умовах воєнного стану стало висвітлення героїчних сторінок сучасної історії. Особливу увагу тут приділяють подіям Революції Гідності, історіям стійкості та мужності українських воїнів. Наприклад, щорічна акція «Від Майдану до свободи», яка відбувається до Дня гідності та свободи, стала символічною традицією для громади, формуючи середовище пам'яті та розуміння цінності національного суверенітету.

В умовах гібридної війни та постійної інформаційної загрози, бібліотеки, зокрема в Одеській області, відіграють провідну роль у протидії фейкам, поширенні достовірної інформації та зміцненні патріотичних цінностей. Одеська ОУНБ імені М. С. Грушевського [10] реалізує низку проєктів, покликаних донести правдиву історію України до широкої аудиторії. Наприклад, до Дня Захисників і Захисниць України проводяться культурно-просвітницькі події, які мають на меті підтримати моральний дух як військовослужбовців, так і цивільних.

Значну роботу у формуванні патріотичних цінностей, популяризації національної історії та культури, а також протидії дезінформації також реалізують Вінницька ОУНБ імені Валентина Отамановського [1], Волинська ОУНБ імені Олени Пчілки [2], Дніпропетровська

ОУНБ імені Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія [3], Закарпатська ОУНБ імені Ф. Потушняка [5], Житомирська ОУНБ імені Олега Ольжича [4], Івано-Франківська ОУНБ імені І. Франка [7], Полтавська ОУНБ імені І. П. Котляревського [11], Рівненська ОУНБ [12], Тернопільська ОУНБ [14], Хмельницька ОУНБ [17], Чернівецька ОУНБ імені М. Івасюка [18].

Проаналізувавши контент-наповнення сайтів ОУНБ з'ясовано, що бібліотеки активно підтримують патріотичні цінності, зміцнюють національну єдність та протистоять агресору. Публікації на вебресурсах висвітлюють важливі історико-культурні події, документують боротьбу українців за свободу під час повномасштабного вторгнення Росії та розповідають про видатних діячів. Бібліотеки проводять заходи, спрямовані на національно-патріотичне виховання населення. Книжкові виставки висвітлюють ключові історичні події, допомагаючи відвідувачам усвідомити значення боротьби за свободу та формувати патріотичні почуття. Особлива увага приділялася заходам із вшанування пам'яті захисників України, ознайомлення громадськості з героїчними сторінками минулого і сьогодення, а також підкресленню важливості згуртованості нації. Такі ініціативи сприяють збереженню історичної пам'яті, формуванню патріотичної свідомості, популяризації національної культури та протидії ворожим наративам.

Таким чином, аналіз офіційних звітів та публікацій обласних універсальних наукових бібліотек України свідчить про те, що з початком повномасштабної війни з боку Російської Федерації ці установи стали потужними осередками культурного спротиву. Вони не лише боронять національну ідентичність, а й активно долучаються до збереження історичної пам'яті та культурної спадщини українського народу в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського. URL: <https://www.library.vn.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
2. Волинська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олени Пчілки. URL: <http://ounb.lutsk.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
3. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія. URL: <https://www.libr.dp.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
4. Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича. URL: <https://www.lib.zt.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
5. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка. URL: <http://www.biblioteka.uz.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
6. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://zounb.zp.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).

7. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка. URL: <https://lib.if.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
8. Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://www.lounb.org.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
9. Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://www.reglibrary.mk.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
10. Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського. URL: <https://biblioteka.od.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
11. Полтавська Обласна Універсальна Наукова бібліотека імені І. П. Котляревського. URL: <https://library.pl.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
12. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://lib.rv.ua/#gsc.tab=0> (дата звернення: 11.10.2025).
13. Сумська обласна універсальна наукова бібліотека. <http://ounb.sumy.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
14. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://library.te.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
15. Харківська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://library.kharkov.ua/index.php> (дата звернення: 11.10.2025).
16. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеся Гончара. URL: <https://lib.kherson.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
17. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://ounb.km.ua/index.php> (дата звернення: 11.10.2025).
18. Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка. URL: <https://www.library.cv.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).
19. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових. URL: <https://libkor.com.ua/> (дата звернення: 11.10.2025).